

Hammenhögs kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2017-08-29

Omslagsbild: Hammenhögs kyrka och samhälle sett från öster. Flygfoto i april 2015, Lunds stift.

Hammenhögs kyrka

Gärsnäs församling, Österlens kontrakt, Lunds stift, Hammenhögs socken, fastighet 116:1, Simrishamns kommun, Skåne län och landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Hammenhög ligger mitt på Österlenslätten längs landsvägen som förbinder sydkusten med östkusten i höjd med Simrishamn. Landskapet är ett utpräglat jordbrukslandskap med odlad åkermark så långt man kan se. Trakten är rik på fornlämningar. Hammenhög har sitt namn efter en gravhög kallad Hammings eller Hammunds hög i byns norra del. I gravhögen har en hällkista från tidig bronsålder påträffats. Äldsta skriftliga namnbelägg för Hammenhög är från 1340 då det skrivs *Hamundehögh*. Från 1378 finns uppgifter om en medeltida sätesgård i Hammenhög.

Vid 1600-talets slut bestod Hammenhög av en stor radby med gårdarna ordnade på båda sidor om bygatan med kyrkan i dess mitt. I byn fanns gästgiveri och tingshus som delades mellan Järrestad och Ingelstads härad. I slutet av 1800-talet drogs järnvägen fram till Hammenhög när Ystad-Gärnsås järnvägsbana invigdes och byn fick karaktär av handelsort. Järnvägen lades ned helt 1984 men Hammenhög är ännu tillhör en av Österlens större byar. I byns västra del är det gamla sockencentrat med kyrka, prästgård, tingshus, gästgiveri och skola bevarat. Längre österut finns den senare bebyggelsen i form av handelshus och affärer

Kyrkans torn sett från väster.

Döpsfunten dateras till 1100-talets slut eller tidigt 1200-tal.

grupperade kring ett litet bytorg och vägkorsningarna till Smedstorp och Borrby samt Östra Tommarp.

Kyrkobyggnad

I Hammenhög byggdes under 1100- eller 1200-talet en kyrka bestående av långhus och rakavslutat kor. Avsaknaden av absid kan tyda på att kyrkan är uppförd under 1200-talet snarare än 1100-talet. Senare tillfogades ett torn i väster samt vapenhus i söder och norr. Tornet var smalare än långhuset i bredd och hade murade trappgavlar mot söder och norr. Kyrkans långhus och kor skall ha varit uppbyggd av kalksten och gråsten medan tornet var byggt av gråsten. Ett fristående torn eller en kastal fanns också på kyrkogården.

Vid 1800-talets mitt påbörjades en planering för ombyggnad av kyrkan och förslag till ombyggnad upprättades av domkyrkoarkitekt Carl Georg Brunius. Det ursprungliga förslaget bestod troligen av en mindre ombyggnad genom förlängning av kyrkan mot öster. Vapenhusen skulle rivas, dessa såg Brunius som ett sentida tillägg och en förvanskning av den ursprungliga romanska kyrkan. Tornet skulle delvis byggas om. Efter ett ras av norra långhusmuren bedömdes dock kyrkans murverk vara i så dåligt skick att man beslöt att riva hela kyrkan och bygga en ny. Brunius medhjälpare, murmästare Magnus Cederholm, tog över ombyggnaden. Förslag till den nya kyrkan upprättades av Brunius och omarbetades något av Johan Adolf Hawerman vid Överintendentsämbetet. Den gamla

kyrkan revs ned till grunden och den nya kyrkan uppfördes 1848-1849. Delar av västtornet bevarades och ingår i den nuvarande tornbyggnaden, ungefär upp till andra våningsplanet. Den nya kyrkobyggnaden fick ett rektangulärt långhus med tresidigt avslutande korparti i öster. Den medeltida kyrkan var kortare och smalare än dagens som i praktiken kan ha byggts runt den gamla kyrkogrunnen. Den kvarvarande torndelen byggdes på med två övre våningsplan. Eftersom tornet rider på, dvs. är uppbyggd på, kyrkans västra gavel är det troligt att delar av kyrkans ursprungliga västgavel finns bevarad i nedre torndelen mot öster. Långhuset kryssvälvdes med tre valvtravéer av tegel samt ett trekappigt valv längst i öster. Till en början fick kyrkan en ny predikstol, troligen ritad av Brunius. Några år senare upprättade O A Mankell ritning till altaret och orgelläktaren. En orgel byggdes av orgelbyggare Johansson i Bröaryd.

Kyrkan fick vid uppförandet yttertak av tegel och fasaderna var putsade och målade i en mörkare färgton än dagens med kontrasterande ljusa detaljer såsom listverk och fönsteromfattningar. Efter ett av läckage på 1890-talet lades yttertaket om med papp. Under 1892 ersattes det ursprungliga golvet av ett nytt golv av svarta och vita cementplattor, så kallade viktoriaplattor. I början av 1900-talet fick kyrkan ny bänkinredning och nytt orgelverk införskaffades 1925 men den gamla orgelfasaden bibehölls. År 1934 utfördes en utvändig renovering av kyrkan då kyrkans fasader putsades och vitkalkades. Året därefter ersattes papptaket av ett nytt tegeltak. Värme och el drogs in i kyrkan under 1937-1938. Till kyrkans hundraårsjubileum 1949 gjordes en större restaurering under ledning av arkitekt Eiler Graebe. Bland annat utvidgades korgolvet och lades om med kalkstensplattor. År 1981 målades väggar, valv och all träinredning inne i kyrkan om. En inre restaurering utfördes under år 2000 efter handlingar av Hans Ponnert arkitekter AB. Inredning, väggar och valv sågs över och målades och golven reparerades. Året därefter, 2001, utfördes en utvändig renovering av Petrus Entreprenad efter handlingar av Ponnert arkitekter AB. Bland annat målades fasaderna om med silikatfärg vid detta tillfälle. Ytterligare renoveringsåtgärder utfördes inne i kyrkan under 2004 efter arbetshandlingar av samma arkitektfirma samt E. Troelsgaard Ingenjörer A/S. Arbetet utfördes av Petrus Entreprenad AB och Lindsteéns elektriska AB. De västra bänkraderna demonterades och ny el- och värmeanläggning installerades. Dessutom lades nytt golv i vapenhuset och fönsterbågarna renoverades och kompletterades med innerfönster.

Kyrkorummet sett mot väster.

Exteriör

Den nya kyrkans murar är enligt kyrkans underhållsplan uppbyggd av gråsten med tegel i fönster och dörrömfattningar. Troligtvis återanvändes den gamla kyrkans byggnadssten. Kyrkans fasader är putsade och vitmålade i sin helhet. Kyrkans arkitektur är uppbyggd utifrån Brunius tolkning av "rundbågsstilen" som han kallade den romanska stilperioden till skillnad från den gotiska spetsbågsstilen. Fönster och dörröppningar är rundbågiga och upptill på alla kyrkans delar finns en rundbågs- och en sågtandsfris. Kyrkan har ingen murad sockel utan enbart ett målat sockelparti. Fönsteröppningarna till långhuset är tvådelade med murat masverk och slätputsade omfattning i tre mursprång. Korets fönsteröppningar är lite smalare och består av en öppning murad med tre språng. Kyrkan täcks av sadeltak över långhuset och tornet och absiddelen har tredelat takfall. Samtliga taktytor är lagda med rött, enkupigt tegel, Kyrkans torn har murade trappgavlar mot öster och väster blinderade med rundbågsnischer.

En portal på tornets västra sida utgör kyrkans huvudingång. Denna har liksom fönsteröppningarna en murad omfattning i flera språng som bildar en rundbåge över ytterdörren och en rund omfattning kring ett rundfönster däröver. Det yttre rundbågssprånget avslutas med en spets och bildar närmast en kölformad båge, över hela dörren och fönsterpartiet. Två runda, och en fyrkantig blindering med konvexa sidor över portalen förstärker dess exotiska intryck. I den fyrkantiga blinderingen finns en försänkt stentavla med en inskrift som anger kyrkans ny/ombyggnadsår 1849. Ytterporten är av ek indelad i kvadratiska speglar med

ett utskuret fyrpassmotiv. Porten är mycket typisk för Brunius arkitektur och troligen den ursprungliga från 1849. På kyrkans östra sida finns en ingång till sakristian. Dörromfattningens mursprång innefattar kyrkans östra fönster och bildar på så sätt en hög portalomfattning. Ingång till tornets övre våningar är via en dörröppning på dess södra sida. En hög murad trappa leder upp till en rundbågig dörröppning med en bräddörr.

Interiör

Tornets bottenvåning utgör kyrkans vapenhus eller entréhall med ingång från väster. Denna del av kyrkan är den enda kvarvarande byggnadsdelen av den gamla kyrkan och möjligen medeltida. Tornets bottenvåning täcks av ett tunnvalv av tegel med vederlag i södra och norra väggen. Valvets ovansida är synligt från andra våningsplan medan insidan är putsad och vitmålad likt övriga väggar i vapenhuset. Golvet består sedan en renovering 2004 av kalksten men har tidigare varit lagt med viktoriaplattor. En rundbågig dörröppning leder in till kyrkorummet i öster. Kyrkorummet är indelat i tre valvtravéer ribbvalv med koret i det östra. Väggar och valv är putsade och vitmålade. Valvens bågar är slagna i rundbågig form med följskift utmed gördel och sköldbågar, högt sittande kragband och ribbor med kvadratisk genomskärning. Den fasta inredningen i kyrkorummet är enhetligt målad i ljus grått med detaljer i rött och guld. De två västra valvtravéerna och en del av östra kryssvalvet upptas av bänkar med mittgång. En läktare finns också över den västra valvtravén med uppgång vid den bakre väggen i kyrkan. Läktaren bärs upp av två rader åttkantiga pelare med enkla profilerade kapitäl. Läktarbarriären består av ett ramverk med spegelfyllningar med en lyra i mitten. Läktaren är liksom orgelfasaden målad i grått med förgyllda detaljer. Mittgången fram till koret är lagd med viktoriaplattor i grått och svart rutnätsmönster med en smal bård utmed sidorna. Golvet i koret består av kalkstensplattor beläget ett par steg över långhusets golvnivå och har utökats något mot väster. Kyrkans predikstol står i korets nordöstra hörn och dopfunten på korets andra sida. Altaret och altartavlan står tillsammans med altarskranket i gränsen mellan kyrkans tresidiga sakristia och koret. Altarskranket bildar en skärmvägg mellan sakristian och koret som slutar i höjd med valvens kragband. Sakristian bakom altarskranket är enkelt inredd med en gråmålad skåpsinredning.

Kyrkans vindsutrymme är endast tillgängligt genom luckor i yttertaket. Tornets övre våningar nås via den utvändiga entrén på tornets södra sida. En trappa med höga steg avtäckta med gamla gravstenar leder upp till tornets andra våning. Trappuppgången i muren är fint murad med runda valv i trappstegsavsatser. Vid uppgången till tornets andra våningsbjälklag passerar man tunnvalvets ovansida som ligger ett stycke under träbjälklaget. Valvet är murat av rött tegel i en halv-

stens tjocklek. I andra våningsplan står en äldre mekanisk klockringningsanordning. En enkel trätrappa leder upp till klockvåningen från andra våningsplan. Klockvåningen upptas av klockstolen med de två klockorna. Klockstolen är sannolikt från 1800-talet. Väggarna i tornets övre våningar är i sin helhet putsade och vitmålade.

Inredning och inventarier

Altare

Altaret är från 1860-talet, och ritat av O A Mankell enligt kyrkans underhållsplan. Altaret består av trä med släta speglar och profilerat ramverk målat i beige kulör med förgyllda lister samt en mörkgrå sockel.

Altaruppsats

Kyrkans altartavla är från 1868-69 och består av en oljemålning på duk med ram av trä målad i grått och guld. Målningen är utförd av Bengt Nordenberg och föreställer Jesus bedjande i Getsemanes örtagård. Ramen är arkitektoniskt uppbyggd med skuren bladdekor, kannelerade pilastrar vid sidorna och krönt av ett gaveltympanon.

Altarring

Altarringen är från 1860-talet och utförd i nyklassicistisk stil. Ringen är i öster sammanbyggd med korskranket och omsluter altaret helt med dörrar in från sidorna. Räckets är uppbyggt av svarvade balusterdockor med skuren bladdekor målat i grått och guld. Knäfallet är täckt av röd sammet.

Predikstol

Kyrkans predikstol och baldakin från 1848 är av målat och förgyllt trä troligtvis ritad av C. G. Brunius. Predikstolen och baldakinen är utförd i nyromansk stil. Korgen och foten har åttkantig planform med raka sidor. Sidorna är uppbyggda av spegelfyllningar dekorerade av stilornament såsom rundbågar och trepass. Fotens spegelfyllningar är grönmarmorerade medan korgens fyllningar är röda. Övriga delar såsom ramverket och listverk är gråmålade med förgylld dekor. Baldakinen har också åttasidig planform uppbyggd på liknande sätt, med trepass- och sicksackbårder. Överst på listverket finns små tornliknande fialer och på baldakinen underkant svarvade knoppar. Under baldakinen hänger en vit duva.

Dopfunt

Kyrkans dopfunt är av gotländsk sandsten och har dateras till omkring 1170-1215. Dopfunten tros vara huggen av stensemästaren Sighraf verksam på Gotland. Cuppan är rund med raka sidor och konisk undersida. Upptill på cuppan finns en huggen dekor i låg relief föreställande scener från Jesus barndom. I ovankant och mellan cuppens undre och övre del finns en huggen repstav och på cuppens undersida finns ett växtornament. Foten har kvadratisk form med hörnfigurer föreställande Maria och Jesusbarnet, en man med sex huvuden i sitt knä samt möjligen Petrus och Paulus. Mellan figurerna framställs olika djur bland annat korslammet och en hjort.

Kyrkorummet sett mot koret i öster.

Bänkinredning

Bänkinredningen består av öppna bänkar enligt kyrkans underhållsplan från tidigt 1900-tal. Ryggarna är utförda med spegelfyllningar och målade i rött medan övriga delar är gråmålade. Gavlarna är utförda med ett kraftigt listverk upptill, spegelfyllning på sidorna och nedtill genombrutna med två rundbågar. I spegelfyllningen finns en skuren dekor i form av en cirkel och en stjärna målade i rött och guld.

Orgel

Kyrkans nuvarande orgel byggdes kring 2001 av Mårtenssons orgelfabrik med Hans Hellsten som sakkunnig. Orgeln har 13 stämmor fördelade på två manualer och pedal. Orgelhuset är från 2004 med en fasad tillverkad för en orgel byggd 1868 av Carl August Johansson, Hovmantorp. Fasaden är uppbyggd av stumma pipor i två nivåer med rundbågsarkad i mitten, tureller vid sidorna och en trekantsgavel upptill. Fasaden är gråmålad med förgyllt listverk och kröns upptill av voluter och en lyra. Spelbordet är av mahogny och står vid orgelhusets norra sida.

Klockor

Storklockan som hänger i tornet gjöts av M. & O. Ohlsson, Ystad. 1938. Lillklockan är från och 1500-talet och har inskriften "Si Deus pro nobis contra nos. Anno Domini 1575. Hielmicke Ååtesen.". En gammal klocka togs ned 1938 och hängdes 1969 upp i Mariakapellet väster om kyrkogården. Klockan är från 1400-talet och har en inskrift i munkstil innehållande Elisabets hälsning till Maria. Klockan har ett klockgjutarmärke i form av en snedställd sköld med krona, vilket utmärker mästaren Herman, även borgmästare i Lund.

Övrigt

En fattigstock från 1851 av järnbeslaget trä står vid ingången till långhuset. I långhuset hänger nummertavlor av trä med förgylld inramning i nygotik. En ram av profilerat trä med Christian IV:s krönte monogram hänger i vapenhuset. En kista från 1696 av dubbel järnplåt med korkfyllning står numera i bårhuset. Kormattan vävd i röllakanteknik är från 1950.

Kyrkogård

Hammenhög har två kyrkogårdar, dels den gamla kyrkogården kring kyrkan och en ny kyrkogårdsdel på andra sidan vägen, något nordost om kyrkan. Den gamla kyrkogården har möjligen kvar sin ursprungliga storlek. Kyrkogården omges av en putsad och kalkvittad stenmur i öster, väster och söder som delvis har formen av stödmur då omgivande mark är lägre än kyrkogården. Innanför den södra mursträckningen finns en häck. Norra och nordvästra kyrkogårdsgränsen består av ett staket i järnsmide. Kyrkogården omges av en trädkrans av hamlad lind. In-

gång till kyrkogården finns i norr och väster med grindar i järnsmide. Breda gångar löper från grindöppningarna och runt kyrkan och smala gångar mellan gravplatserna. Gravplatserna på kyrkogården är huvudsakligen grusgravplatser men de östra delarna har grässått. Kvarteren och gravplatserna begränsas av buxbomshäckar med rygghäckar av liguster. Gravstenarna är av blandad karaktär men många är höga gravvårdar från sekelskiftet 1900. En hel del stående hällar av kalksten finns också bevarade på kyrkogården bland annat tre gamla gravhällar finns vid kyrkans nordvästra hörn. Växtligheten på kyrkogården är lågt hållen och begränsad till gravplatsplanteringar men en hög pelarek växer söder om kyrkan. Öster om kyrkan finns en häckomgärdad askgravplats.

Beslut om en ny kyrkogård fattades 1928 och förslag till ny kyrkogård upprättades av länsträdgårdsmästare Carl Ekenstam. Om den nya kyrkogården berättas att Ekenstam fick ändra sitt förslag något eftersom han inte ordnat gravplatserna enligt urgammal sed i öst-västlig riktning. Nya kyrkogården invigdes 1931. Den var planlagd med ett par främre planteringar intill vägen, en upphöjd terrass med centralt placerad trappa och norr om denna gravplatskvarteren med en rund planteringsyta i mitten. Planteringarna i östra delen är ännu utförda enligt länsträdgårdsmästarens plan med en allé i mitten och en korsande gång framför terrassen med rosenrabatt och formklippta idegranar i hörnen. Vid planteringarnas yttre hörn växer två sibiriska korkekarar. Hamlade lindar omger den nya begravningsplatsen.

Byggnader på kyrkogården

Ingen byggnad finns på kyrkogården men en kastal har tidigare funnits. På en karta från 1699 avtecknas en byggnad vid kyrkogårdens nordvästra hörn som bör vara det fristående tornet. Fristående torn eller kastaler finns bevarade i Benestad Löderup och Valleberga kyrkor och har även funnits vid Stiby och Borrby kyrkor.

Utanför kyrkogårdens västra sida finns ett begravningskapell från 1969, Maria-kapellet. Kapellet är en murad, putsad och vitmålad byggnad med sadeltak av rött tegel. Vid norra gavelsidan är yttertakets och sidomurarna utdragna från gavelsidan så att taket bildar en portik över entrén. Från takets undersida hänger kyrkans gamla klocka från 1400-talet. Ytterporten består av två dörrblad av brunmålat trä med månformat överljusfönster. Kapellet har golv av kalksten putsade och vitmålade väggar och ett tredelat innertak av brädor med tunnvalvd mittdel och plant innertak vid sidorna. Ett altarbord med altarskiva av kalksten står mot södra sidan under ett vägghängt kors. Vid kapellets södra sida finns ett förrådsutrymme.

Karaktärisering

Kyrkan ligger mitt i Hammenhög och representerar tillsammans med kyrkogårdarna, den gamla prästgården och byskolan, sockencentrum. Hammenhög har också en historia som häradscentrum vilket representeras av tingshus och gästgivaregård. Tillsammans med ortens senare bebyggelse från tiden som järnvägs- och handelsort ingår byns äldre bebyggelse i en mångfacetterad och mycket välbevarad bebyggelsemiljö.

Från kyrkans medeltida kyrkan finns enbart tornets bottenvåning samt dess västra gavelmur bevarade. Dessa kan bli viktiga för förståelsen av kyrkans byggnadshistoria i framtiden. Den medeltida kyrkan har lämnat mycket litet avtryck i det historiska källmaterialet och kunskapen om den är begränsad. Att Brunius som var inblandad i dess ombyggnad inte har besvärat sig med att beskriva den närmare kan tyda på att han inte tyckte den var tillräckligt intressant. Troligtvis har den saknat tydliga medeltida drag såsom profilerade sockelstenar och listverk vilket är detaljer som Brunius vurmade för. Kyrkan har inte haft absid vilket kan vara ett tecken på att den tillhör en senare byggnadsperiod än många andra kyrkor i området. Möjligen byggdes den efter 1200. Kyrkobyggnadens byggnadsmaterial med både gråsten och kalksten skiljer sig också från flertalet kyrkor i området som är huvudsakligen byggda av kalksten. Kyrkans eventuellt sena datering skulle kunna förklaras av att kyrkan ändrat läge eller ersatt en tidigare trä eller stenkyrka på samma plats. Kyrkans dopfunt är utförd av samme mästare som huggit dopfunten i Hannas kyrka. Dopfuntarnas bildprogram är snarlikt och mycket detaljerat och målade. Även för Hannas kyrka har en relativt sen byggnadstid föreslagits. Den på 1800-talet rivna kastalen är intressant då den ingår i ett sammanhang med andra kyrkor i området som har haft fristående torn.

I sin nuvarande skepnad utgör kyrkan ett typiskt exempel på 1800-talets romantiserade bild av medeltidskyrkan, anpassad till dåtidens krav på ljus och utrymme. Utmärkande för Brunius kyrkoarkitektur är viljan att fortsätta i en medeltida kyrkobyggnadstradition. Brunius arkitektur följer ofta ett tydligt program. Fönsteromfattningar, listverk tornet med trappgavlar och snickerier är tydligt igenkännbara som Brunius verk. Västportalen har dock en ovanlig utformning och ger kyrkan ett lite särpräglat utseende. Vid uppbyggnaden av kyrkan verkar byggmästare Cederholm ha fått ett stort ansvar vilket dock troligen var mer begränsat till de tekniska detaljerna. Exteriört har kyrkan kvar sin 1800-talskaraktär. Inte minst de ursprungliga fönsterbågarna har stor betydelse för kyrkans uttryck. Invändigt har kyrkan en helt annan karaktär än den bör ha haft när den stod färdig vid 1800-talets mitt. Från denna tid finns enbart predikstolen kvar medan övrig inredning tillkom ett par årtionden senare. Liksom exteriören borde inredningen ha

gått i nyromansk stil vilken vanligen var utförd i ekådrat trä. Inredningen från 1860-talet är däremot utförd i nyklassicism med en ljus färgsättning i grått, rött och guld. Golvet av viktoria-plattor är också mer typiskt för sent 1800-tal än för kyrkans byggnadsår. Inredningen är därmed inte ursprunglig men har trots det hög ålder. Kyrkans inredning är välbevarad och relativt enhetlig och en god representant för 1800-talets senare del. Bengt Nordenberg var en populär folklivsskildrare och kyrkomålare vid 1800-talets andra hälft och altarmålningen bör ha varit en ståndsmässig inventarie för en liten sockenkyrka.

Kyrkogården som omger kyrkan bevarar många drag som förknippas med den skånska kyrkogården såsom de grusade gångarna, buxbomskvarteren och kalkstensvårdarna. Stenmur, järnstaket och grindar liksom trädkransen är andra viktiga inslag. Gravplatserna ligger tätt med många gravvårdar bevarade. Tillsammans med kyrkan utgör den gamla kyrkogården en viktig del av kyrkans karaktär och har stor betydelse för upplevelsen av kyrkomiljön. Den nya kyrkogården är ett ovanligt välbevarat exempel på det tidiga 1900-talets trädgårdsarkitektur. Både planteringar och planläggning tycks överensstämma med ursprungsritningarna. Nya kyrkogården har både ett högt kyrkogårdshistoriskt och trädgårdshistoriskt värde.

Att tänka på

- En genomgång av kyrkoarkivet skulle kanske ge mer information om den gamla kyrkan, rivningen av den och uppbyggnad av den nya kyrkan. Berättelserna kring den gamla kyrkan och dess enda bevarade inventarie, dopfunten kunde lyftas fram pedagogiskt i anslutning till kyrkan.
- Kyrkans fasader är välbevarade och bör bevaras till sin karaktär.
- Invändigt bevarar kyrkorummet en karaktär som är typisk för 1800-talets andra hälft där inramningen kring Bengt Nordbergs målning är huvudfokus.
- På gamla kyrkogårdens bör karaktärsskapande element bevaras såsom murar, staket, äldre gravvårdar och gravplatsindelning med gångar och begränsningshäckar.
- Parken vid nya kyrkogården har ett högt trädgårdshistoriskt värde och bör bevaras.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt Kulturmiljölagen 4 kap. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom registrerad fornlämning Hammenhög 13:1. Fornlämningen avser Hammenhög gamla bytomt och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor

Detta är Österlen, Inge Löfström, Simrishamn 1987.

Hammenbögs kyrka – invändig restaurering, Lotta Eriksson, Antikvarisk kontrollrapport 2004:120, Regionmuseet Kristianstad.

Romanske vesttårne deres indretning og funktion, Henrik Jacobsen, Stockholm 1993.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Skånes kyrkor 1050-1949, Claes Wahlöö, Lund 2014.

Skånska kulturbygd, Kristianstad Län, Skånes hembygdsförbunds årsbok, 1982.

Orgelinventering i Lunds stift, Anders Johansson 2013-2014.

Underhållsplan för Hammenbögs kyrka, Barup & Edström arkitektkontor AB, 2005.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2017-07-26

Fältinventering: Kerstin Börjesson

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson

Granskning: Åsa Eriksson Green, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2017-08-29

